

BURGERSCHAPSVORMING DOOR DE OGEN VAN JE LEERLINGEN.

Ontwikkeling van het burgerschapskompas

De nieuwe leerplannen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen dagen je uit om je visie op vorming explicieter te maken: wat is de identiteit van onze school? Wat voor burgerschap streven wij als schoolteam na? Waarin kunnen we als katholieke dialoogschool nog groeien? In dat proces mag de stem van je leerlingen niet ontbreken. Katholiek Onderwijs Vlaanderen ontwikkelt het burgerschapskompas, een gestandaardiseerde leerlingbevraging met ondersteunende materialen. Vanaf het schooljaar 2020-2021 is het burgerschapskompas beschikbaar.

Je wilt je leerlingen vormen, zodat ze het beste van zichzelf kunnen geven in de wereld van morgen. Je schoolklimaat, de projecten op school, maar ook wie je bent als bestuurslid, directeur, leraar of zorgcoördinator dragen bij aan de vorming van leerlingen. Vanuit de schooleigen visie geef je richting, bepaal je nieuwe prioriteiten, projecten en acties. Soms merk je dat leerlingen niet zo betrokken zijn bij die acties als je gehoopt had. Hoe komt dat? Hoe wordt je school ervaren door je leerlingen? Hoe voelen ze zich op school? Veel van ons bewuste gedrag wordt immers gestuurd door onbewuste gevoelens en percepties. En het is net op dat onbewuste waar we soms moeilijk de vinger op kunnen leggen.

Om je inzicht te bieden in de burgerschapsvorming op jouw school, werkt Katholiek Onderwijs Vlaanderen aan de ontwikkeling van het burger-

schapskompas. Leerlingen uit de derde graad van het basisonderwijs of de eerste graad van het secundair onderwijs kunnen die vragenlijst invullen. De vragen (items) worden ontwikkeld op basis van de pijlers van inspirerend burgerschap op school, geclusterd in zestien schalen, en zijn ingedeeld in twee rubrieken:

Schoolklimaat. Bijvoorbeeld: hoe ervaren je leerlingen de leraren? Wat vinden ze van regels en afspraken? Merken ze de inspanningen die je doet?

Leerlingattitudes. Bijvoorbeeld: wat vinden je leerlingen van diversiteit en levensbeschouwing? Hoe gaan zij om met anderen? Die schalen kun je verbinden met specifieke leerplandoelen, maar zijn niet dekkend voor deze leerplandoelen.

Overzicht van de schalen en de verwijzing naar de meest relevante leerplandoelen:

Pijler van inspirerend burgerschap		Schoolklimaat	Leerlingattitudes	LLinkid	Zill
 VERBONDENHEID	Creëer verbondenheid met de gemeenschap van de school door leerlingen te steunen en hun ruimte te geven binnen een pedagogisch project met duidelijke regels en afspraken.	Regels en structuur	Verbondenheid met de school		IKid
		Zorgzame lerarenstijl			
		Stimulerende lerarenstijl			
 IDENTITEITS-ONTWIKKELING	Het ontwikkelen van de identiteit is meer dan het ontdekken van de eigen interesses of talenten. Vanuit de christelijke inspiratie van de school worden leerlingen aangemoedigd om hun eigen inspiratiebronnen te ontdekken en te beleven, wat die ook zijn.	Levensbeschouwelijke inspiratie	Levensbeschouwelijke openheid	GFLab56	IKlg
 KRITISCH ONDERZOEKEN	De wereld is niet zwart-wit en vraagt een brede kijk. Als school kun je met leerlingen zoeken naar oplossingen voor uitdagingen in de samenleving, kritisch kijken naar actualiteit en media.	Kritisch onderzoek op school	Interesse in de wereld	GFLab21	IVoc
 DIALOOG OP SCHOOL	Dialogo ontstaat vanuit verschil. Dialogo kun je bevorderen door te werken aan verbindend communiceren, omgaan met verschil, herstelgericht werken en pestpreventie.	Dialogo op school	Openheid diversiteit	GFLab12	SErv
			Empathische houding	GFLab8	SErv
			Pest-frequentie	GFLab7	SErv
 VERANTWOORDELIJKHEID	De wereld is een gave én opgave. Daarom roept ook de school op tot verantwoordelijkheid door mogelijkheden aan te bieden voor maatschappelijk engagement en participatie.	Engagement Participatie	Samenwerken	GFLab6 GFLab10	SErv
			Zorg voor omgeving	GFLab16	IVds SErv
			Actie-competentie	GFLab16	IVds

Ontwikkeling van het burgerschapskompas

De leerlingbevraging is een meetinstrument. Zoals voor elk ander meetinstrument, geldt dan ook dat de kwaliteit van de resultaten niet beter is dan de kwaliteit van de verzamelde gegevens. Onbetrouwbare gegevens leiden tot onbetrouwbare resultaten. De huidige leerlingvragenlijst is dan ook het resultaat van een ontwikkelingsproces om de kwaliteit van de vragenlijst te garanderen. We vertellen hier hoe we ervoor zorgen dat we een kwaliteitsvol instrument ontwikkelen.

Veilig en ontwikkelingsgericht

We willen dat de vragenlijst veilig is voor zowel leerlingen als leraren. Leerlingen vullen de vragenlijst anoniem in. Ook voor leraren willen we dat de resultaten veilig zijn. De feedback is erop gericht om samen als schoolteam na te denken over het eigen pedagogisch project, niet om individuele leraren te beoordelen. Daarom focussen de vragen altijd op de school en het schoolteam. Om ervoor te zorgen dat de vragenlijst ontwikkelingsgericht is, zijn we gestart met een **nodenanalyse** in de pilotscholen. In die gesprekken peilden we naar de noden en motieven om een leerlingvragenlijst te gebruiken. Enkele voorbeelden:

- “Het referentiekader voor onderwijskwaliteit en de nieuwe leerplannen dagen ons uit om de eigen werking te evalueren vertrekkende van de resultaten en effecten bij lerenden. Hoe doen we dat voor dingen die moeilijk meetbaar zijn, zoals attitudinale doelen?”
- “Het implementeren van de nieuwe leerplannen biedt me kansen om een aantal dingen echt te verbeteren in de klas. Ik wil mijn team meenemen in dit proces, een *sense of urgency* creëren.”
- “We ervaren op school een specifieke problematiek, leerlingen zijn minder tolerant ten opzichte van elkaar en pesten veel online. We willen hier een zicht op hebben. Hoe erg is het? Gebeurt het in alle klassen? Hoe kunnen we daaraan werken?”
- “We krijgen leerlingen niet warm voor de leerlingenvragenlijst. Bovendien gaat het vooral

over oppervlakkige thema's als voetbal op de speelplaats of frieten. Hoe kunnen we onze leerlingenparticipatie versterken door de inbreng van meer leerlingen en door het over belangrijke onderwerpen te hebben?”

Vanuit de schooleigen visie geef je richting, bepaal je nieuwe prioriteiten, projecten en acties.

Onderbouwd en valide

De kern van elke validiteitsvraag is: meten we wel degelijk wat we willen meten? Om dat na te gaan, zijn er verschillende strategieën toegepast. In een eerste fase werd een **literatuuronderzoek** uitgevoerd naar bestaande gevalideerde meetinstrumenten uit nationale en internationale studies. Die vragen werden voorgelegd aan drie verschillende soorten experts:

- **inhoudelijke experts** (collega's en onderzoekers);
- **leerlingen** (leerlingen en leden van de Vlaamse Scholierenkoepel);
- **schoolteams** (directies, leraren, coördinatoren ...).

Daarnaast deden we **statistische analyses**. Zo werden items gesignaleerd waar een aanzienlijk aandeel leerlingen “Weet ik niet” op hadden geantwoord. Uit die analyse leren we ook dat leerlingen doorgaans hun eigen attitudes gemiddeld niet zo hoog inschatten. We hebben dus geen indicaties dat sociale wenselijkheid de antwoorden zou vertekenen.

Betrouwbaar

De vraag naar betrouwbaarheid handelt over de precisie of nauwkeurigheid. Uit onze **statistische analyses** blijkt dat de items binnen een schaal voldoende betrouwbaar zijn. In bijkomend onderzoek willen we de betrouwbaarheid nog verder onder de loep nemen. Om de betrouwbaarheid en standaardisatie verder te verhogen, wordt bij de afna-

me in een **instructievideo** voor leerlingen en een **handleiding** voor leraren voorzien. De instructievideo vergroot de afstand met de aanwezige leraar, waardoor leerlingen ook echt het gevoel krijgen dat ze hun eigen mening mogen geven.

Laagdrempelig en gebruiksvriendelijk

Om de planlast voor schoolteams zo minimaal mogelijk te houden, is er geopteerd voor een **online vragenlijst**. Er zijn verschillende voordelen: leerlingen kunnen (mits een internetconnectie en een computer of tablet voorhanden zijn) zichzelf aanmelden en de vragen anoniem invullen. Dat zorgt ervoor dat de antwoorden rechtstreeks verstuurd worden naar een verzegelde databank, zodat de privacy van de deelnemende leerlingen gegarandeerd wordt. Ten slotte maken online bevestigingen het mogelijk om scholen snel van een feedbackrapport te voorzien.

Bruikbaar voor schoolwerking

We willen niet meten om te meten, maar om een impact te hebben op je schoolpraktijk. Cijfers op zich zullen geen impact hebben op je werking. De interpretatie die aan die cijfers gegeven wordt en de reflectie als team zijn in dat proces een cruciale schakel. Het feedbackrapport en de ondersteunende materialen zullen daarbij van pas komen en uitdagen tot reflectie. Het is geen eindpunt, maar een startpunt. De eindverantwoordelijkheid ligt bij jou en je schoolteam. Je wordt stap per stap begeleid in het interpretatieproces van de data.

- **We helpen je focussen op eigen prioriteiten en doelen.** Elke school legt eigen accenten. We willen geen eenheidsworst. Daarom zullen we je helpen om in de bevestiging eigen doelen te stellen en de resultaten op jouw maat weer te geven.
- **We helpen je inzicht te krijgen in je data.** Je krijgt je resultaten ook per vraag. We kijken ook naar verschillende types leerlingen (wanneer de groepen voldoende groot zijn). We begeleiden het interpretatieproces met specifieke reflectievragen.
- **We helpen je verder op weg.** Je krijgt werkvormen mee om de resultaten te bespreken met leerlingen en/of het schoolteam. Daarnaast krijg je meer informatie over literatuur, bestaand educatief materiaal, nascholings- en begeleidingsmogelijkheden.

Bewust geven we onze leerlingen mee wat we weten, onbewust wie we zijn.

Eerste reacties van pilootscholen

In elke pilootschool zijn we de voorbije maanden gestart met een traject waarbij we feedback verzamelen om het burgerschapskompas te verbeteren. Volgend schooljaar willen we een masterstudent aantrekken om een masterproef te

maken over de impact van het gebruik van het burgerschapskompas op de schoolwerking. We delen alvast de reacties van Maarten Samyn uit De Stap in Lauwe en Sophie Tits van de eerste graad KS Diest, twee pilootscholen.

Wat vinden jullie leerlingen van het burgerschapskompas?

De eerste reacties zijn doorgaans positief. Leerlingen geven aan dat ze de vragenlijst leuk vinden, maar sommige leerlingen vinden de vragenlijst te lang. Vooral de vragen rond pesten op school vinden de leerlingen heel belangrijk.

Maarten Samyn van de Stap in Lauwe: "De leerlingen vinden het fijn om hun mening te mogen geven en – in sommige gevallen – hun hart te luchten. Enkele leerlingen vroegen spontaan of ze later mee de resultaten konden bekijken en mee acties konden opzetten."

Sophie Tits van KS Diest: "De meeste leerlingen konden de vragen zelfstandig invullen. In enkele klassen met veel taalzwakke leerlingen zou het handig zijn, als de leraar de vragen hardop kan voorlezen. De instructiefilmpjes helpen wel."

We willen niet meten om te meten, maar om een impact te hebben op je schoolpraktijk.

Hoe gaan de pilootscholen aan de slag met de resultaten?

In elke pilootschool werden de resultaten eerst besproken in een kernteam en vervolgens met het voltallige lerarenteam.

In de Stap in Lauwe gingen ze met het hele schoolteam aan de slag met behulp van een werkvorm uit de tool. Ze zetten leraren aan gesprekstafels rond enkele resultaten. De verbondenheid in de klassen en het pestgedrag trokken de aandacht van de leraren. Ze legden daarbij ook het verband met een traject dat ze al lopen

rond speelplaatswerking en -afspraken. Inspraak van de leerlingen wilden ze via het kinderparlement ook graag versterken.

Sophie Tits: "In het feedbackrapport zitten reflectievragen waarmee je aan de slag kunt gaan. Er staan ook verschillende links naar bijkomende hulpbronnen in het feedbackrapport die heel wat inspiratie geven. Er zijn vanuit verschillende vakken kansen om daaraan te werken."

Wat vonden jullie van het burgerschapskompas?

Maarten Samyn: "De leraren geven aan dat het deugd doet om een eerlijk antwoord van kinderen te krijgen. Veel zaken die we intuïtief al aanvoelden, zagen we in de resultaten bevestigd. Het doet ook deugd, wanneer leerlingen de inspanningen die een schoolteam doet rond burgerschapsvorming, schoolklimaat ... opmerken en waarderen. Aan de andere kant merken ze soms dat hun inspanningen niet voldoende

duidelijk zijn voor leerlingen, en dat er nog werk aan de winkel is.”

Sophie Tits: “Ik zie een aantal knipperlichten voor onze school. We zijn bijvoorbeeld gestart met flexibel werken. Eigenaarschap van de leerlingen vinden we erg belangrijk. Daarom is de schaal ‘stimulerende cultuur’ voor ons bijvoorbeeld extra relevant.”

Beschouwen jullie het burgerschapskompas als een zinvol kwaliteitsinstrument? Waarom wel of niet?

Sophie Tits: “Ja, de kracht van dat instrument is dat het ons in staat stelt om zachte data mee te

nemen in ons kwaliteitsbeleid. Zo krijgen we een beter zicht op onze werking. Ik zie dat de vragen vertrekken vanuit de visie van de katholieke dialoogschool. Ze geven ons een indicatie in welke mate we die realiseren. In het kader van de modernisering secundair onderwijs is het interessant om zo een beeld te krijgen van je werking. We kunnen op basis van de data prioriteiten stellen om verder aan te werken, maar vinden ook bevestiging voor een aantal keuzes.”

Maarten Samyn: “Ja, ik ervaar het als een zinvol instrument dat betrouwbare info geeft vanuit de kinderen en een stuk mee de richting kan bepalen. De leraren benadrukten dat de kracht ligt in het gesprek over de resultaten eerder dan in de cijfers op zich.”

Meer informatie?

We werken momenteel aan het optimaliseren van het feedbackrapport en de digitale omgeving. Het burgerschapskompas zal in het schooljaar 2020-2021 beschikbaar zijn. Je vindt op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen meer informatie over het burgerschapskompas.

Bedankt aan alle pilootscholen!

De coronacrisis had ook een impact op de piloottrajecten. Hoewel we nog niet in alle pilootscholen het burgerschapskompas hebben kunnen uittesten, willen we ze toch allemaal bedanken voor hun bereidheid, feedback en inzet: het Oscar Romero College in Dendermonde, basisschool Windekind in Vorselaar, Vrij Katholiek Onderwijs in Opwijk, Sancta Maria Aarschot, basisschool Sint-Anna Goethe Antwerpen, basisschool 7-sprong Kemzeke, basisschool Sint-Paulus Gent, basisschool

Paters Jozefieten College Melle, basisschool KBO Ename, Miniemeninstituut Leuven, Guldenспорcollege Kortrijk, VTI 't Saam in Diksmuide, KS Diest en basisschool De Stap in Lauwe. <<

Jerissa De Bilde

jerissa.debilde@katholiekonderwijs.vlaanderen

Graziela Dekeyser

graziela.dekeyser@katholiekonderwijs.vlaanderen

Julie Van Rijckeghem

julie.vanrijckeghem@katholiekonderwijs.vlaanderen
Dienst Identiteit & kwaliteit